

Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Yayınlanan Hikâye Kitaplarının Şiddet ve Korku Öğeleri Açısından İncelenmesi

Examination of Story Books Produced Towards Preschool Children Regarding Elements of Violence and Horror

H. Elif Dağlıoğlu* ve Özlem Çamlıbel Çakmak**

Öz

Hikâye kitapları çocukların eğitiminde vazgeçilmez bir araç olarak kullanılmaktadır. Bunun için çocukların yaşları, gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmış nitelikli hikâye kitapları büyük önem kazanmaktadır. Bu araştırmada Türkiye’de 1995-2005 yılları arasında 9 yayınevi tarafından basılmış 52’si çeviri, 122’si yerli olmak üzere toplam 174 hikâye kitabının metin ve resim kısımlarında bulunan şiddet ve korku öğeleri araştırmacılar tarafından oluşturulan bir değerlendirme formu ile incelenmiştir. Genel olarak hikâye kitaplarının metin ve resimlerinde ortalama % 8 şiddet, % 11 korku öğesi olduğu bulunmuştur. Söz konusu öğeler daha çok çeviri ve dünya klasikleri grubundaki kitaplarda tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: okul öncesi dönem çocukları; hikâye kitabı; resim; metin; şiddet ve korku içeren öğeler

Abstract

Story books are used as an indispensable tool for the education of children. Therefore, the high-quality story books that are prepared taking the age and development

* Yrd. Doç Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi. e-posta: edaglioglu1@gmail.com

** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. e-posta: ocamlibel@yahoo.com

characteristics, needs and interests of the children into account gain even more importance. In this study, the violence and horror elements in the text and illustration parts of a total of 174 story books published in Turkey between 1995 and 2005 by 9 publishing houses, 52 of them being translations and 122 written by Turkish authors, are examined through an evaluation form created by researchers. In general, an average of 8 percent of violence and 11 percent of horror elements were found in the texts and illustrations of the story books. These elements were found mostly in translated books and books that are published under the category of world classics.

Keywords: *preschool children; story book; illustration; text; elements containing violence and horror*

Giriş

0-6 yaşlar arasını kapsayan okul öncesi dönem, kişiliğin oluşumu ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesi açısından ileri yıllara olan etkisi nedeniyle, yaşamın en kritik dönemlerinden biridir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, yaşça daha büyük olanlar ve yetişkinler kadar nesnel düşünemezler, olaylar ve nesnelere arasında somut ve bedensel bağlar kuramazlar, benmerkezcidirler, düş ile gerçeği çoğunlukla birbirine karıştırırlar (Yavuzer, 1999, s. 87). Okul öncesi dönemin bütün bu özellikleri dikkate alındığında doğumdan itibaren başlayan süreçte uyarıcı çevre, sunulan oyuncaklar, eğitim materyalleri, özellikle de kitaplar onun bir yetişkin olmasının temellerini atması açısından çok önemli araçlardır (Tür ve Turla, 1999, s. 12). Çocuklar yaşamlarının ilk yıllarından itibaren yazılı ve görsel yayınlarla karşılaşır. Resimli çocuk kitapları çocukların edebiyat alanına ait ilk deneyimlerini yaşadıkları örneklerdir. Bu nedenle çocuklar için yaş, gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alınarak hazırlanmış nitelikli hikâye kitapları çok önemli eğitim araçlarıdır (Tuğrul ve Feyman, 2006, s. 389).

İyi bir çocuk kitabı, çocuğun kendisini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzluk ederken çocuğa yaşamın değişik yönlerini öğrenmesinde, değişik insan tiplerini tanımasında, başka

ülkeler ve toplumlar hakkında bilgi edinmesinde çok zengin bilgiler sağlar (Şirin, 1994, s. 32; Sever, 2003, s. 18).

Arbuthnot (1964) çocuk kitaplarının, çocukların; başarma, fiziksel rahatlama, bilgi edinme, sevmeye ve sevilme, bir yere veya bir şeye ait olma, değişme ve güzellik ihtiyacını karşıladığını belirtmiştir (akt. Kocabaş, 1999, s. 46). Çocuğa yönelik hazırlanan kitaplarda sanat ve edebiyat öğeleri birbirini tamamlamalıdır; ancak o zaman kitapların çocuklar için uygun olduğundan ve edebi değer taşıdığından bahsedilebilir (Özel, 2002, s: 38). Çocuk edebiyatının en temel işlevi, çocuklara okuma sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmasıdır. Bununla birlikte çocuk edebiyatı türlerinin, çocukları nitelikli metinlere yöneltebilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandıran eserler olması gerekir. Çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar çocuk-edebiyat-sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyarandır (Sever, 2003, s. 11). Okul öncesi dönemde kitap, pek çok yönden ilk bakışta daha ilgi çekici, rengârenk ve hareketli oyuncaklarla rekabet etmek durumunda olduğu için oyuncak kadar estetik, çocuğu oyuncaklarından ayırabilecek kadar ilgi çekici olmak zorundadır (Alpay ve Anhegger, 1975, s. 22).

Çocukların yaşamında böyle büyük bir yere sahip olan kitaplara, gereken titizliğin gösterilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocuk kitaplarını yazacak kişilerin, her yönden çocuğun gelişim özelliklerini bilmesi, çocuk ruhunu çok iyi tanınması, onların nelerden hoşlanacaklarını iyi kestirmesi, vermek istediği mesajları sade, akıcı bir dil kullanarak vermesi, olayları kendi içerisinde doğal bir anlatış biçimiyle anlatması gerekir (Ataseven ve İnandı, 2000, s. 201; Tekin, 2005, s. 305). Yazar aynı zamanda çocuk okurunun ruhunda yaratacağı devinimleri de keşfetmekle yükümlüdür. Yazarın okuruna sunduğu eser, hitap ettiği kitle olan çocukların öncelikle temel ihtiyaçları olan ilgi, sevgi ve güven duygusunu duyumsatacak, onları koruyup yardımlarına koşacak dostça duyguların yanı sıra onları tedirgin edebilecek, korkutacak, kaygı geliştirmelerine neden olacak olumsuz durumların da aşılabilir olduğunu hissettirecek özellikte olması gerekir (Tekin, 2005, s. 306). Özellikle gramer kurallarına uygun olarak hazırlanan, öğretmen ve aile tarafından düzgün bir Türkçe ile çocuklara sunulan eserler onların ana dilini öğrenmesinde çok etkilidir. Ayrıca kitapta günlük dilde sık karşılaşılmayan eski sözcüklerden ve özellikle de argo niteliğindeki kelimelerden kaçınılması gerekir (Oğuzkan, 1997, s. 51).

Çocuk kitaplarının grafik tasarımına gelince, resimlerinin anlaşılır, sade, parlak ve realist olmasının bu süreci olumlu etkileyeceği açıktır. Bu nedenle çocuk kitabı resimlemesi yapan kişinin, her şeyden önce iyi bir hayal gücüne sahip olması, çocuk resimlerinin gelişimi, aşamaları ve özellikleri hakkında bilgi birikiminin olması gerekmektedir. Bu kişilerin aynı zamanda çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri, grafik sanatı ve teknikleri, tipografi, yazım kuralları ve hatta cilt ve kapakla ilgili bilgilere sahip olması beklenir. Kitabın resimlerini yapan kişi renk konusunda bilgi sahibi olmalı, çocuk duyusuna hitap eden renkleri tespit edebilmeli ve bir adım daha öteye giderek renklerin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerini bilmelidir. Çocuklar, kitaplardaki resimlerle dünyadaki gerçek görüntüler arasında bağ kurmaya çalışırlar. O bağ ile hayal güçlerini zenginleştirir, kendilerince yeni hikâyeler yaratır ve oyunlar oynarlar. *Kitaplar biçimsel ve içerik özellikleriyle, okul öncesi dönemdeki çocukların öncelikle eğlenme-oynama ve bularak (keşfederek) öğrenme gereksinimini karşılamalı, onların algısal gelişimine katkı sağlamalıdır.* Çocuk kitaplarının biçimsel özellikleri, resimlemeleri ve içeriği ile sanat yönünün ağır olması gerekir. Resimler, çocukların bu resimler ile hikâyeye arasında bağ kurmasına olanak verecek şekilde hikâyeye ile ilgili, hatta hikâyenin özetini anlatır nitelikte olmalıdır. Resimlemelerdeki karakterlerin gerçek dünyaya ait özellikler taşıması çocuğun kitaba olan ilgisini daha da arttırır. Dahası okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan hikâyeye kitaplarında öykü kadar hatta belki öyküden de fazla resimleme ön plana çıkmaktadır. Çünkü okul öncesi dönem çocukları okuma yazma bilmedikleri için hikâyeyi resimlerinden okurlar ve dolayısıyla kitaplardaki resimler tek başlarına bile çocukların kendilerine düşündürülmek isteneni düşünebilmelerini sağlar. Özellikle çizilen resimlerin çocukların yaş özelliklerine, anlam evrenlerine ve duyarlıklarına göre hazırlanmış olması daha da büyük önem kazanır (Özer, 2006, s. 429).

Okul öncesi çağ aynı zamanda çocukların cinsel kimlik kazandıkları bir dönemdir. Çocuğun özdeşim kurabileceği örneklerin varlığı, sağlıklı bir gelişim süreci için gereklidir. Ancak, bu örneklerin sağlıklı olması temel zorunluluktur. Çünkü çocuk, bozuk ve sapık davranışlar gösteren ya da uygun olmayan, yanlış örnekleri özdeşim ögesi olarak seçebilir. Bu durum, çocukların olumsuz kişilik özellikleri geliştirmelerine neden olabilir (Yavuzer, 1998, s. 244). Çocuklar, kendilerine sunulan kitapta, yazar ve çizerin kurguladığı olayların kahramanlarıyla özdeşim kurarak iyiye, güzele, doğruya

yönelir; yazar ve çizerin, metin ve resim yoluyla sunduğu insana özgü duygu yoğunluğu ile kıskançlık, nefret, düşmanlık gibi duygulardan arınır (Sever, 2003, s. 12).

Çocuklar büyürken toplumsal yaşantılar ve medyadan da oldukça etkilenmektedir. Günümüzde bu etkiler çocukların, sadece bilgi ve akıl ağırlıklı yaşam biçimleri aracılığıyla şaşırtıcı bir hızla bencil ve paylaşımdan uzak bir dünyaya, duygu yoksunluğuna doğru itilmelerine ve yetişkinlik ve yetişkinlikle çocukluk arasında kalanların dünyasına daha çok ilgi göstermelerine neden olmaktadır. Özellikle pozitif yönelimli duygular adeta ayıp, garip ve anlaşılmaz olarak nitelenmekte, şiddet, korku ve bencillik dolu bireyler ön plana çıkmaktadır (Tekin, 2005, s. 306). Son yıllarda sayıları hızla artan şiddet unsuru taşıyan çizgi filmler, diziler ve diğer televizyon programları normal karşılanmakta ve her yaştaki bireyler tarafından izlenmektedir (Akal, 2003, s. 16). Konuya ilişkin olarak son yıllarda yapılan araştırmalar sonucu kitaplarda, gazetelerde, televizyonda, bilgisayar oyunlarında yer alan şiddet içerikli görüntü ve haberler nedeniyle çocukların, içlerindeki şiddet dürtüsünü harekete geçirdiği hatta onları başkalarının başlarına gelen şiddete karşı aldırmaçlık, duyarsızlık ve duygusal olarak küntleşmeye doğru yönelttiği, saldırgan davranışlarında artış olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocukların şiddete duyarsızlaşma, uyku bozukluğu, gece kâbusları, saldırgan kişileri model alma gibi olumsuz davranışlar geliştirdikleri; kendisine ve yakınlarına zarar geleceği korkusuna kapılabildikleri belirlenmiştir (Yavuzer, 1998, s. 244; Rudd, 2008, s. 159; Baker, 2008, s. 286; Rosenkoetter ve ark., 2009, s. 381; Whelan, 2009, s. 26). Çevreden gelen bu tür olumsuz etkiler toplumsal ilişkilerde şiddet ve saldırganlığa olan eğilimi gittikçe artırmakta; çocuklar için hazırlanan çizgi filmler, oyunlar vb. görsel uyaranların büyük çoğunluğunda olaylar kaynağını şiddetten almakta; şiddet sorun çözmenin genel geçer bir yöntemi olarak sunulmaktadır. Bu kültürel kargaşa içinde çocukların özdeşim kurabileceği kişilik özelliklerini seçmede büyük sorunlar yaşayacağı açıktır (Sever, 2002, s. 32). Ayrıca çocukların ilk karşılaştıkları kitaplarda bile yürek söken avcılar, zehirleyen üvey anneler, yakılan cadılar olması şüphesiz ki bu tür duyguların çok küçük yaşlardan itibaren oluşmasına sebep olabileceğini göstermektedir (Sever, 2003, s. 16). Burada unutulmaması gereken şey, çocuklara bu şiddeti göstererek, öğreterek ya da kullandırarak onların bu şiddet ortamlarına hazırlandığıdır.

Bu durum karşısında insan yaşamının en hassas dönemlerinden biri olan okul öncesi dönemde, çocukları şiddete yönelten ve korku geliştirmelerine yol açan unsurların kanıksanmasına neden olan özelliklerin, eğitim amacıyla evde ve okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan hikâye kitaplarının içerisinde yer alıp almadığı; eğer yer alıyorsa ne sıklıkta ve ne tip öğelerin mevcut olduğu bu araştırmanın temel sorusunu oluşturmuştur. Bununla birlikte insan hakları eğitimini düzenleyen “UNESCO, Uluslararası Anlayış İşbirliği ve Barış için Eğitim ve İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Tavsiye Kararları”ndan kitapların içerik özellikleri ile ilgili olan “*Kitaplarda düşmanlık, saldırganlık ve ayrımcılık aşıl原因 ifadeler kaldırılmalı*” şeklindeki kararı (UNESCO 1974 Genel Konferansı; akt. Kepenekçi, 2000, s. 29) araştırmanın temel prensibi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca çocuk kitapları konusunda çalışan alan uzmanları, çocuk kitabı yazar ve çizerlerinin şiddetle vurguladıkları: “*Çocukta sevgiye ilişkin duyarlılık geliştirme temel ilke olarak benimsenmelidir*” (akt. Kepenekçi, 2000, s. 29) şeklindeki öneri de dikkate alınan unsurlardandır.

Yöntem

Araştırma, survey (tarama-betimleme) modeli kullanılarak yapılmıştır. Tarama modeli, var olan durumu aynen resmetmeyi (Karasar, 1995, s:34) esas almaktadır. Bu model, geçmişte var olmuş veya halen var olan durumu olduğu gibi betimleyen araştırma modelidir. Bu çalışmada, 10 yıllık bir süreçte yayınlanan ve özellikle okul öncesi kurumlar tarafından kullanılan hikâye kitaplarındaki yazılan ve çizilen unsurlarda şiddet ve korku öğelerinin varlığı ve kullanım sıklığı açısından mevcut durumun resmedilmesi planlanmıştır.

Araştırmada, okul öncesi eğitimin önem kazanmaya ve bu alanda yayınlar çıkaran yayınevlerinin çoğalmaya başladığı 1995-2005 yılları arasında yayınlanmış 174 hikâye kitabının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi amacıyla bir değerlendirme formu oluşturulmuştur. Veriler, uzman incelemesi yöntemi ile toplanarak analiz birimleri, yoğunluk düzeyleri gibi kriterler kullanılarak nesnel bir ölçüyle resmedilmeye çalışılmıştır.

Örneklem

Bu çalışmada, 1995 ile 2005 yılları arasında basılmış olan, yoğun olarak okul öncesi ve ilkokul çağı çocuklarına yönelik çalışan yayınevlerinin yayınladıkları ve halen satışı devam eden hikâye kitapları incelenmiştir. İnceleme için araştırmacılar tarafından üzerinde okul öncesi dönem çocuklarına uygun olduğu belirtilen veya okul öncesi eğitim kurumları tarafından halen kullanılmakta olan hikâye kitapları kolay ulaşılabirlik yöntemi ile seçilerek araştırma kapsamına alınmıştır. Tablo 1’de örneklem gurubunu oluşturan kitaplarının yayınevleri ve yayın yıllarına göre dağılımı verilmiştir. İncelenen kitapların 52’si çeviri, 122’si yerli hikâye kitaplarıdır.

(Tablo 1): Örneklemi Oluşturan Hikâye Kitaplarının Yayınevi ve Yayın Yıllarına Göre Dağılımı

Yayın Evleri	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Toplam	%
	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	
1.Yayınevi	11	5	1	1	-	-	-	-	2	-	-	20	11.5
2.Yayınevi	-	-	-	-	-	-	4	-	4	4	1	13	7.5
3.Yayınevi	-	-	-	2	3	-	-	7	11	9	5	37	21.3
4.Yayınevi	-	2	4	12	1	-	-	-	-	-	-	19	10.9
5.Yayınevi	-	-	-	-	1	9	-	4	4	2	-	20	11.5
6.Yayınevi	-	2	-	-	3	-	3	5	-	2	-	15	8.6
7.Yayınevi	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	4.0
8.Yayınevi	-	-	-	-	-	1	-	14	4	-	-	19	10.9
9.Yayınevi	-	-	-	-	-	-	1	-	14	7	2	24	13.8
Toplam	18	9	5	15	8	10	8	30	39	24	8	174	100.0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hikâye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenebilmesi için konu ile ilgili Türkçe ve İngilizce kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma sonucunda ilgili kaynaklarda yapılan inceleme sonucunda hikâye kitaplarındaki şiddet ve korku öğelerinin belirlenmesine dönük herhangi bir resmi ölçüt olmadığı görülmüştür.

Bu noktada yapılan araştırmanın güvenilirliği açısından alan uzmanlarının araştırmacılar ile toplantı yaparak tüm süreçleri sözel olarak uzmanlara aktardıkları ve veri toplama aracını ve ulaştığı verileri göstererek kendi yaklaşımlarının ve düşünme biçimlerinin geçerliğinin birlikte değerlendirdiği “uzman incelemesi” stratejisi benimsenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 268). Bu amaçla, hikâye kitaplarının resim ve metin kısımlarının şiddet öğeleri bakımından incelenmesi için üniversitelerin okul öncesi, Türkçe ve resim-iş eğitimi anabilim dallarından birer öğretim üyesinden görüşler alınarak bir değerlendirme formu oluşturulmuştur. Değerlendirme formlarında resim ve metin kısmında ayrı ayrı olmak üzere şiddet ve korku içeren kelimeler ve resimlerde bu öğeleri içeren çizim özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikler belirlenirken yapılan çalışmalar, uzman görüşü için başvuru alan kişilerin görüşleri ve örnek hikâye kitapları dikkate alınmıştır.

Hazırlanan değerlendirme formu, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kitabın yayın yeri, yılı, yayın evi gibi genel özellikleri yer alırken ikinci bölümde metin ve resimlerde rastlanabilecek şiddet öğelerinin, üçüncü bölümde de metin ve resimlerde bulunabilecek korkuya ilişkin öğelerin varlığını sorgulayan maddeler yer almaktadır. Değerlendirme formunun ikinci bölümünde metin kısmı için 12 madde, resim kısmı için 16 madde yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, kitapta bulunan korku unsurlarına ilişkin olarak metin kısmı için 10 madde, resim kısmı için 13 madde bulunmaktadır. Ayrıca ikinci ve üçüncü bölümde yer alan her bir maddenin metin veya resimde ne sıklıkta yer aldığını gösteren yoğunluk düzeyi düşükten yükseğe doğru artan altı dereceli (0 hiç bulunmayan 1 bulunan, 2 bir kez, 3 iki kez, 4 üç kez, 5 dört ve daha fazla kez belirtilen) bir değerlendirme sistemi oluşturulmuştur. Şiddet içeren öğeler içerdikleri eylemler açısından hafiften ağıra doğru sıralanmış ancak; korku öğeleri kişiden kişiye çok farklılık gösterebileceği için benzer bir sıralama yapmak mümkün olmamıştır.

Değerlendirme formunda belirtilen kriterler, araştırmacılar ve uzman kişilerin bir araya geldiği, kriterlerin birlikte incelendiği ve örnek beş hikâye kitabının birlikte değerlendirildiği bir toplantı sonucunda son haline getirilmiştir.

Örnekleme oluşturan 174 hikâye kitabı bu değerlendirme formu aracılığı ile araştırmacılar tarafından birlikte tek tek incelenerek içerdikleri şiddet ve korku öğeleri açısından analiz edilmiştir. Bu süreçte her bir hikâye kitabı önce araştırmacılar tarafından birlikte birkaç kez okunmuş ardından geliştirilen forma uygun olarak önce

metinler sonra resimler sırasıyla şiddet ve korku öğeleri açısından birlikte incelenmiştir. Uzmanlar eşliğinde incelenen kitaplar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Hikâye kitaplarındaki şiddet ve korku öğelerini incelendiği bu çalışmada söz konusu öğeleri kaydetmek üzere oluşturulan değerlendirme formundan yararlanılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 10 paket programı ile yapılmıştır.

Nitel araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada, veri analizi aşamasında “sözcük” ve “çizim” olmak üzere iki analiz birimi kullanılmıştır. Hikâye kitaplarının metin kısımları incelenirken “sözcük analiz birimi”, resimler değerlendirilirken “çizim analiz birimi” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin sayısallaştırılmasında, eğer belirtilen sözcük veya çizim özelliği kitapta mevcut değilse “0” mevcutsa “1” değeri verilmiştir. Bununla birlikte söz konusu sözcük veya resim biriminin kullanım sıklığını göstermek amacıyla belirtilme yoğunluğuna göre düzenli olarak artan “2-6” arasındaki değerlerin verilmesi uygun görülmüştür. Elde edilen veriler şiddet ve korku, metin ve resim kısımları olmak üzere kategorize edilmiş ve yüzde değerler kullanılarak resim ve metin kısımlarında şiddet ve korku öğelerinin varlığı ve eğer mevcutsa kullanım sıklığı ortaya konmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 199-200). Bununla birlikte sütun ortalamaları kullanılarak incelenen bütün kitaplarda şiddet ve korku öğelerine resim ve metin kısımlarında ortalama olarak rastlanma düzeyi ve sıklığı belirtilmiştir.

Bulgular

Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanmış hikâye kitaplarının metin ve resimlerinin şiddet ile ilgili bulgular Tablo 2 ve Tablo 3’te, korku öğelerine ilişkin olanlar Tablo 4 ve Tablo 5’te verilmiştir.

(Tablo 2):Hikâye Kitaplarının Metin Bölümlerinde Belirlenen Şiddet İçerikli Kelimelerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Şiddet İçerikli Kelimeler	Hiç Bulunmayan		Bulunan		Bir (1) Kez Belirtilen		İki (2) Kez Belirtilen		Üç (3) Kez ve Daha Fazla Belirtilen		Dört (4) Kez ve Daha Fazla Belirtilen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bağırarak	129	74.1	45	25.9	28	16.1	7	4.0	6	3.4	4	2.3
Hakaret Etmek	162	93.1	12	6.9	7	4.0	2	1.2	2	1.2	1	0.6
Tehdit Etmek	159	91.4	15	8.6	10	5.7	2	1.2	3	1.7	-	-
Canını Acıtmak	151	86.8	23	13.2	12	6.9	5	2.9	3	1.7	3	1.7
Saldırmak	150	86.2	24	13.8	15	8.6	7	4.0	-	-	2	1.2
Kırmak	167	96.0	7	4.0	5	2.9	2	1.2	-	-	-	-
Tekmelemek	170	97.7	4	2.3	4	2.3	-	-	-	-	-	-
Bıçaklamak	172	98.9	2	1.2	2	1.2	-	-	-	-	-	-
Kesmek	167	96.0	7	4.0	4	2.3	1	0.6	1	0.6	1	0.6
Parçalamak	166	95.4	8	4.6	7	4.0	1	0.6	-	-	-	-
Ateş Etmek	169	97.1	5	2.9	5	2.9	-	-	-	-	-	-
Öldürmek	156	89.7	18	10.3	10	5.7	5	2.9	-	-	3	1.7
Sütun Ort.	159.8	91.8	14.1	8.2	9.1	5.2	2.6	1.5	1.2	0.7	1.1	0.7

Örnekleme oluşturan hikâye kitaplarının metin kısımları şiddet öğeleri açısından incelenmiş ve Tablo 2’de görüldüğü gibi şiddet içeren eylemlerden oluşan kelimeler hafiften ağıra doğru olmak üzere sıralanmıştır. Kitaplardaki metinlerde % 8.2 oranında şiddet öğelerine yer verildiği ve bunlar içerisinde de en fazla %25.9 oranında bağırarak, % 13.8 oranında saldırmak ve %13.2 oranında canını acıtmak ile ilgili öğelerin olduğu ortaya çıkmıştır. Yoğunluk dereceleri incelendiğinde bir kez belirtilenden dört kez ve daha çok belirtilen öğelere kadar her kategoride bağırarak ile ilgili öğeler (bir kez belirtilen %16.1, iki kez belirtilen %4, üç kez belirtilen %3.4,dört kez belirtilen %2.3) ilk sırada yer alırken iki kez belirtilen öğelerde bağırarakla saldırmakla (% 4) ilgili öğelerin aynı oranda eşlik ettiği görülmektedir. Bu durumda kitapların metin bölümlerinde daha çok hafif düzeyde şiddet içeren öğelerin yer aldığı ve özellikle bıçaklamak (%98.9), tekmelemek (% 97.7) ve ateş etmek (%97.1) gibi ağır şiddet öğelerine kitapların büyük bir kısmında yer verilmediği belirlenmiştir.

(Tablo 3): Hikâye Kitaplarının Resim Bölümlerinde Belirlenen Şiddet İçerikli Görüntülerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Şiddet İçerikli Görüntüler	Hiç Bulunmayan		Bulunan		Bir (1) Kez Belirtilen		İki (2) Kez Belirtilen		Üç (3) Kez ve Daha Fazla Bel.		Dört (4) Kez ve Daha Fazla Bel.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
	Bağırarak	133	76.4	41	23.6	26	14.9	11	6.3	2	1.2	2
Aşırı kızgın yüzler	124	71.2	50	28.7	18	10.3	16	9.2	7	4.0	9	5.2
Sivri dişler	154	88.5	20	11.5	10	5.7	5	2.9	-	-	5	2.9
Saldırmak	138	79.3	36	20.7	17	9.8	8	4.6	6	3.4	5	2.9
Kavga etmek	160	91.9	14	8.1	11	6.3	1	0.6	2	1.2	-	-
Tekmelemek	171	98.2	3	1.7	2	1.2	-	-	-	-	1	0.6
Dayak atmak-yemek	166	95.4	8	4.6	5	2.9	2	1.2	1	0.6	-	-
Vurmak(bir cisimle)	164	94.2	10	5.7	8	4.6	1	0.6	1	0.6	-	-
Ezmek(kahramanlardan biri)	172	98.8	2	1.2	1	0.6	1	0.6	-	-	-	-
Boğmak	173	99.4	1	0.6	1	0.6	-	-	-	-	-	-
Bıçaklama	173	99.4	1	0.6	1	0.6	-	-	-	-	-	-
Kan akışını göstermek	171	98.2	3	1.7	3	1.7	-	-	-	-	-	-
Parçalamak	169	97.1	5	2.9	2	1.2	2	1.2	1	0.6	-	-
Kesik vücut Parçaları	169	97.1	5	2.9	4	2.3	-	-	-	-	1	0.6
Ajite edecek renk kullanımı	165	94.8	9	5.2	5	2.9	1	0.6	1	0.6	2	1.2
Ajite edecek çizgi kullanımı	156	89.6	18	10.3	9	5.2	3	1.7	2	1.1	4	2.3
Sütun Ort.	159.9	91.8	18.8	8.2	7.6	3.1	3.2	1.8	1.4	0.8	1.8	1.0

Tablo 3’de incelenen hikâye kitaplarının resimlerine % 8.2 oranında şiddet öğesi bulunduğu belirlenmiştir. Şiddet öğelerinin bulunma durumlarına bakıldığında en çok %28.7 oranında aşırı kızgın yüz ifadeleri, % 23.6 oranında bağırarak ve % 20.7 oranında saldırmak ile ilgili öğelere yer verildiği görülmüştür. Kullanım yoğunluğu açısından ele alındığında ise, bir kez belirtilen öğelerde %14.9 oranında en çok bağırarak, iki, üç ve dört kez ve daha fazla belirtilen öğelerde de aşırı kızgın yüz ifadeleri (iki kez belirtilen % 9.2, üç kez belirtilen % 4, dört ve daha fazla belirtilen % 5.2) ön plana çıkmıştır. Bu bulgular dikkate alınarak kitapların resimlerinde metin

kısımlarında olduğu gibi hafif düzeyde şiddet öğelerine yer verildiği görülmektedir. Buna karşın hikâye kitaplarının % 92'sinde şiddet öğesi içeren öğelere rastlanmadığı ve en çok boğmak (%99.4), bıçaklamak (%99.4) ve ezmek (%98.8) gibi yoğun şiddet öğelerinin kullanılmadığı gözlenmektedir.

(**Tablo 4**): Hikâye Kitaplarının Metin Bölümlerinde Belirlenen Korku İçerikli Kelimelerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Korku İçerikli Kelimeler	Hiç Bulunmayan		Bulunan		Bir (1) Kez Belirtilen		İki (2) Kez Belirtilen		Üç (3) Kez Belirtilen		Dört (4) Kez ve Daha Fazla Bel.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Gerçeküstü Karakter	148	85.1	26	14.9	16	9.2	7	4.0	1	0.6	2	1.2
Karanlık	161	92.5	13	7.5	7	4.0	1	0.6	2	1.2	3	1.7
Gölge Oyunları	174	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ani Sert Hareketler	150	86.2	24	13.8	13	7.5	5	2.9	3	1.7	3	1.7
Esrarengiz Olay	149	85.6	25	14.4	7	4.0	6	3.4	3	1.7	9	5.2
Doğadaki Sesler	157	90.2	17	9.8	9	5.2	3	1.7	2	1.2	3	1.7
Ses Efektleri	168	96.6	6	3.5	5	2.9	1	0.6	-	-	-	-
Çılgık Atma	133	76.4	41	23.6	23	13.2	10	5.7	4	2.3	4	2.3
Saklanıp Aniden Ortaya Çıkan Karak.	157	90.2	17	9.8	11	6.3	6	3.4	-	-	-	-
Aşırı Sihir Unsurları	151	86.8	23	13.2	10	5.7	5	2.9	5	2.9	3	1.7
Sütun Ort.	154.8	88.9	19.2	11.1	10.1	5.7	4.4	2.5	2	1.2	2.7	1.5

Araştırma kapsamına alınan hikâye kitaplarının metin kısımları incelendiğinde % 11.1 oranında korku öğesi içeren kelimeler barındırdıkları görülmüştür. Korku öğesi içeren kelimeler incelendiğinde en çok % 23.6 oranında çılgık atma, %14.9 oranında gerçeküstü karakter ve % 14.4 oranında esrarengiz olaylarla ilgili ifadeler olduğu bulunmuştur. Kullanım yoğunluğu açısından bakıldığında ise, bir (% 13.2) ve iki kez (% 5.7) belirtilen öğelerde çılgık atma, üç kez belirtilen öğelerde aşırı sihir öğeleri (% 2.9) ve dört kez ve daha fazla belirtilen öğelerde esrarengiz olaylarla (%5.2) ilgili kelimeler öne çıkmıştır. Tabloya genel olarak bakıldığında kitaplarda gölge oyunları ile ilgili

kelimelere hiç yer verilmediği, ses efektleri (%96.6) ve karanlık (%92.5) ile ilgili sözcüklerin en az kullanılanlardan olduğu belirlenmiştir.

(Tablo 5): Hikâye Kitaplarının Resim Bölümlerinde Belirlenen Korku İçerikli Görüntülerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Korku İçerikli Görüntüler	Hiç Bulunmayan		Bulunan		Bir (1) Kez Belirtilen		İki (2) Kez Belirtilen		Üç (3) Kez Belirtilen		Dört (4) Kez Ve Daha Fazla Bel.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ani Sert Harek.	141	81.0	33	19.0	23	13.2	6	3.4	4	2.3	-	-
Korkmuş Yüz İfadeleri	113	64.9	61	35.1	31	17.8	14	8.0	10	5.7	6	3.4
Aşırı Büyük Karak.	162	93.1	12	6.9	8	4.6	2	1.2	1	0.6	1	0.6
Aşırı Küçük Karak.	167	95.9	7	4.0	3	1.7	1	0.6	-	-	3	1.7
Gerçeküstü Karak.	151	86.8	23	13.2	14	8.0	4	2.3	3	1.7	2	1.2
Aşırı Sihir Öğe.	164	94.2	10	5.7	2	1.2	3	1.7	5	2.9	-	-
Karanlık	156	89.6	18	10.3	7	4.0	4	2.3	1	0.6	6	3.4
Gölge Oyunları	169	97.1	5	2.9	2	1.2	1	0.6	1	0.6	1	0.6
Esrarengiz Olaylar	160	91.9	14	8.1	4	2.3	5	2.9	3	1.7	2	1.2
Saklanıp Aniden Ortaya Çıkan Kar.	154	88.5	20	11.5	14	8.0	3	1.7	1	0.6	2	1.2
Karakterlerin Birbirini Korkutması	160	91.9	14	8.1	11	6.3	3	1.7	-	-	-	-
Ajite Edecek Renk Kull.	158	90.8	16	9.2	9	5.2	2	1.2	2	1.2	3	1.7
Ajite Edecek Çizgi Kull	157	90.2	17	9.8	7	4.0	4	2.3	3	1.7	3	1.7
Sütun Ort.	154.7	88.9	19.2	11.1	10.4	5.9	4.0	2.8	2.6	1.5	2.2	1.3

Tablo 5'te kitaplardaki resimlerin ortalama % 11.1 oranında korku öğesi içeren unsurlara sahip olduğu görülmektedir. Resimlerde belirtilen korku unsurları incelendiğinde en çok %35.1 oranında korkmuş yüz ifadeleri, %19 oranında ani sert hareketler ve % 13.2 oranında gerçeküstü karakterler bulunduğu; kullanım yoğunluğu açısından bakıldığında ise, bir, iki ve üç kez belirtilen ifadelerde en çok korkmuş yüz

ifadelerine (bir kez belirtilen % 17.8, iki kez belirtilen % 8, üç kez belirtilen % 5.7) yer verildiği, dört ve daha fazla belirtilenlerde korkmuş yüz ifadelerine (% 3.4) aynı oranda karanlığın da eşlik ettiği belirlenmiştir. Buna karşın kitapların resim kısımlarında en çok gölge oyunlarına (% 97.1), aşırı küçük karakterlere (%95.9) ve aşırı sihir öğelerine (% 94.2) yer verilmediği tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular sonucu hikâye kitaplarında bulunan şiddet ve korku öğelerinin metin ve resim kısımlarında aynı oranda yer verildiği ve bu oranın da oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Tartışma

1995-2005 yılları arasında basılan hikâye kitaplarının resim ve metin kısımlarındaki korku ve şiddet ögesi içeren unsurların değerlendirildiği bu çalışmanın sonucunda, incelenen hikâye kitaplarının ortalama % 92'sinde şiddet ögesi içeren kelime bulunmadığı, belirlenen şiddet öğelerinin de hafif derecede şiddet unsuru içerdiği belirlenmiştir. Bu sonuç nispeten olumlu bir netice olarak görülebilir. Diğer taraftan ortalama %8'lik bir oranla dahi olsa çocukların şiddet ögesi içeren kelimeler duyması oldukça rahatsız edicidir.

Hikâye kitaplarına resimler açısından bakıldığında, yine ortalama % 92'sinde şiddet ögesi içeren görüntü bulunmazken resimlerin şiddet ögesi içeren kısımlarının üçte ikisinden fazlasında bağırarak, aşırı kızgın yüz ifadeleri ve saldırmaya ilişkin çizimlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Şiddet açısından bu durum değerlendirildiğinde bu eylemlerin diğer eylemlere göre çocuklar üzerinde nispeten daha hafif düzeyde olumsuz etkilere sahip olabileceğini düşündürmüştür.

Hikâye kitaplarına korku ögesi açısından bakıldığında metin ve resim kısmında % 89'unda hiçbir korku ögesi bulunmazken % 11'inde korku ögesini içeren özelliklere rastlanmıştır. Metin içerisinde yer alan korku öğeleri çılgılık atma, aşırı sihir öğeleri ve esrarengiz olaylarla ilgili iken resimlerde yer alan korku öğeleri korkmuş yüz ifadeleri ve karanlıkla ilgili çizimlerdir.

Korku öğelerinin hikâye kitaplarında genel olarak % 11 oranında yer alması oldukça olumlu iken çocuğun gelişimi ve eğitimi düşünüldüğünde bu oranın dahi çocuklar açısından dikkatle yaklaşılması gereken ve onları olumsuz etkileyebilecek düzeyde olduğu söylenilebilir.

Literatürde belirtildiği üzere çocukların çok hassas bir gelişim döneminde olması dolayısıyla bu süreci olumsuz etkileyebilecek en ufak bir riskle karşılaşmamaları için gerek Çocuk Hakları Bildirgesi gerek UNICEF gerekse UNESCO gibi özellikle onların yüksek yararının gözetildiği haklar ve bu hakların korunması ile ilgili uluslararası çalışmalar ve projeler söz konusudur. Bu durum dikkate alındığında çocuk kitaplarında onları olumsuz yönde etkileyebilecek en küçük bir özelliğin bile risk faktörü olarak değerlendirilmesi kaçınılmazdır.

Çocuklara karşı olan bu hassas düşünce yapısı dikkate alınarak çocuk kitaplarındaki şiddet ve korku unsurları ile ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalara bakıldığında ne yazık ki hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde çok fazla araştırma yapılmadığı gözlenmiştir.

Bu anlamda Türkiye’deki yayınların incelendiği araştırmalara bakıldığında Tuncer (1974), Gönen (1993), Uzmen (1993), Güleç ve Gönen (1997) ve ardından Konar (2004)’ın çalışmaları öne çıkmaktadır. Belirtilen bu çalışmalarda 1960 yılından günümüze kadar çocuklar için hazırlanan resimli kitaplarının özellikleri incelenmiştir. Sonuçta Türkiye’de basılan çocuk kitaplarının fiziksel, içeriksel ve resimleme özellikleri bakımından yetersiz oldukları belirlenmiştir. Ayrıca Uzmen’in 1970-1993 yılları arasında basılmış Türkçe ve İngilizce resimli çocuk kitaplarını incelediği araştırması sonucunda Türkçe resimli çocuk kitaplarında çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek konuların işlenmiş olduğu belirlenmiştir. Buna karşın Konar (2004)’ın 1995-2002 yılları arasında yayınlanan okul öncesi hikâye kitaplarındaki bazı kavramların içerik ve biçimsel olarak incelendiği çalışmasında, önceki araştırmalara kıyasla bu özellikler bakımından olumlu gelişmeler olduğu ve hikâye kitaplarının %99’unda korkuya yönlendirici öğelerin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan Dilidüzgün’ün çalışması sonucunda ise, okul öncesi dönemden başlayıp ilk ve ortaöğretim çağındaki çocuk ve gençlere seslenen çok sayıda kitabın, çocuklara özgü duygu ve düşünceleri yadsıyan, yok sayan özellikler taşıdığı bulunmuştur (Dilidüzgün, 2000, s. 256). Turan (2006)’ın yaptığı çalışmada da Ömer Seyfettin’e ait 10 kitapta yer alan 129 kısa hikâye savaş konusu, savaş ve çocuk, hastalık, şiddet, yaralanma ve ölüm konularının kategorileri açısından incelenmiştir. Sonuçta Türk çocuklarının kolaylıkla elde edebileceği ve çocuklar tarafından en çok okunan bu kitapların başkasının ölümü, savaş ve şiddet gibi pek çok olumsuz öğeler içerdiği belirlenmiştir.

Çocuk yayınlarda bulunan olumsuz öğelere ilişkin dünyada yapılan çalışmalara bakıldığında Blatt (1972), 1960-1970 yılları arasında yayınlanan kitapların içerik analizi yaparak kahramanları, kötü adamları, şiddet içeren suçların işlenmesi açısından incelemiş ve kitaplardaki şiddet öğelerinde bir artışın görülmediğini ancak yine de tarihsel konulara sahip kitapların modern bilimsel kitaplara oranla daha fazla şiddet öğesi içerdiğini belirlemiştir. Davis (1986) ise, seçtiği 57 çocuk kitabında geçen ölüm temalarını incelemiştir. Kitaplarda ölüm, ölüm nedeni, kahramanların ölümü, cenaze seremonilerine rastladığı belirlenmiştir. Şiddetin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmek amacıyla Nimon (1993) çocuk yazılımlarındaki şiddet unsurlarını incelemiş ve çalışmasının sonucunda şiddet içerikli yayınların çokluğuna dikkat çekerek, şiddet içerikli yayınlarından uzak kitaplar bulunmanın zorluğunu vurgulamıştır. Çocuk yayınlarda bulunan olumsuz öğelere ilişkin dikkat çekici çalışmalardan biri McNamee ve Mercurio (2006) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, Amerika'da 11 Eylül olaylarından sonra çocukların şiddet ve korku yaratan faktörlerden korunmalarını sağlamak amacıyla yaygın olarak kullanılan beş çocuk kitabını incelemiş ve güvenli sanılan bu kitaplarda çocukların olumsuz olarak etkilenebileceği korku ve şiddet öğelerinin bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Alanda yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde, bunların daha çok kitapların dış ve iç yapı özellikleri üzerine odaklandığı görülmüştür. Ayrıca yapılan araştırmalarda içerik incelenirken çocuklara zarar verecek öğelerin göz önüne alınmasından ziyade o dönemde sahip olabilecekleri korku ve kaygıları gidermeye dönük analizler yapıldığı ortaya çıkmıştır (Arbuthnot ve Sutherland, 1991; Avcı, 2006; Dilidüzgün, 2002; Becker, 1947; Busbin ve Steinfirt, 1989; Cass, 1967; Mac Cann ve Richard, 1973; Erbay ve Aydoğan, 2006; Erdal, 2006; Erdoğan, 1999; Gönen, 1993; Gönen, 1986; Güleç ve Gönen, 1997; Güneş, 2000; Konar, 2004; Özcivelek, 1991; Özer, 2006; Özkan ve Yılmaz, 2006; Sever, 1995; Stewing, 1988; Tosunoğlu ve Kayadibi, 2006; Tuğrul ve Feyman, 2006).

Okul öncesi dönemde çocukların ölüm, kaybetme ve ayrılma gibi kaygıları, karanlıktan, doğaüstü canlılardan, felaketlerden korkma gibi birtakım korkuları bulunmaktadır. Onların gelişimlerine özgü, onların yaşantılarını yansıtan problemlere yönelik kitapların çocukların korku ve kaygı durumundan uzaklaşmasını, rahatlamasını sağladığı yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır (Alexander ve Miller, 2001; Charlson ve Arthur, 1999; Delisle ve Woods-McNamee, 1981; Işıtan ve Gönen, 2006; Işıtan,

2005; McMath, 1997; Nicholson ve diğ., 2006; Rycik, 2006; Schlenther, 1999; Trousdale, 1989; Uzmen, 1993).

Çocuk kitaplarının, normal çocuklar kadar normalden farklı gelişen çocukların gelişimleri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalara bakıldığında onlara sunulan nitelikli kitapların ayırım olmaksızın hepsinin bilişsel, dil, sosyal, duygusal, cinsel, ahlaki ve fiziksel gelişimlerini olumlu yönde etkilediği ve kitaptaki karakterlerle duygusal bağ kurdukları belirlenmiştir (Broders ve Haisley, 1992; akt. Roxanne, 2001; Delisi, 1984; Demoulin, 2001; Lake, 2001; Mc Daniel, 2001; Papalia ve ark., 2002; Pope ve Mchale, 1998; Rogers ve Myles, 2001; Uzmen, 2001).

Nitelikli çocuk kitaplarının çocuklar üzerindeki bu olumlu etkileri dikkate alınarak durum tersine çevrildiğinde yani; çocuklara sunulan kitaplar konusunda gereken özen gösterilmediğinde, kitaplarda bulunan olumsuz öğelerin çocuklarda gelişim geriliği, kaygılar ve korkular geliştirme, şiddete yönelme, benlik saygısında azalma gibi pek çok olumsuz gelişim özelliğinin ortaya çıkarmasına neden olabileceği rahatlıkla söylenebilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara genel olarak bakıldığında, korkuya ilişkin öğelere şiddetle ilgili olan öğelerden daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte hikâye kitapları incelenirken şiddet ve korkuya ilişkin öğelerin her ikisine de metin ve resimde eşit oranda yer verildiği ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, şiddet ve korkuyla ilgili öğelere metinde ortalama ne düzeyde yer verildiyse resimlerde de aynı oranda yer verildiği, herhangi bir ajitasyona gidilmediği görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen kitaplardan şiddet ve korku unsurları içerenlerin çoğunlukla dünya klasikleri olarak adlandırılan *Çizmeli Kedi*, *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Hansel ve Gratel* gibi kitaplar olduğu görülmektedir. 20. yüzyılın başlarında okul öncesi eğitim açısından önemli bir model ortaya koyan Montessori de çocukların düşünce sistemlerinin tam gelişmemesi nedeniyle hayal ürünü olan unsurları gerçek olarak algılayabilecekleri için ilkokula başlayıncaya kadar bu tür özellik taşıyan masalları ve hikâyeleri çocuklarla paylaşmamanın daha doğru olduğunu belirtmiştir (akt. Güleç ve Geçgel, 2005, s. 48). Buna paralel olarak Sever (2002), çocukların öykündükleri modellerin, onların doğasına, gelişim özelliklerine uygun olmayan içerikteki metinler ve yayınlarla karşılaşmalarının sakıncaları üzerinde durmuştur. Sever, özellikle amacına şiddet uygulayarak ulaşan karakterlerin bir özdeşim ögesi

olarak belirlediği kitapların, çocuklarda ruhsal sorunlara neden olabilecek iletiler içerdiğini vurgulayarak yüzyıllar öncesinin toplumsal yaşamına göndermeler yapan, o dönemdeki yetişkinlere ahlak dersi vermeye çalışan metinlerin, çocuğa göre olup olmadığı yeterince değerlendirilmeden, “*dünya klasiği*” olarak basılmasının çocuklar açısından zararlı olduğunun da önemle üzerinde durmuştur. Gönen (2003) de Sever’in düşüncelerine benzer olarak çocuğun soyut düşünemediği için masallardan ve bu tür hikâyelerden korktuğunu ve hikâyelerde *Aladdin’in Sihirli Lambası*, *Mavi Sakal*, *Oduncunun Kızı*’ndaki gibi katı unsurların, çocukları korkutacak şiddet öğelerinin bulunmasının onları olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Özellikle yukarıda da bahsedildiği gibi çocukların henüz gelişmekte oldukları ve onları olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir durumla karşılaşmalarını önlemek amacıyla okulda ve ev ortamında bu öğeleri içeren kitaplar ile kesinlikle etkileşimde bulunmamaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra çocuklarda var olan ya da zamanla gelişen korku ve kaygı durumlarının giderilmesi açısından bu sorunları çözmeye yönelik hikâye kitaplarının sunulması gerektiği de açıktır.

Sonuç ve Öneriler

Hikâye kitaplarının metin ve resimlerindeki şiddet ve korku öğelerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada, şiddet öğelerine % 8 oranında rastlandığı ve bunların nispeten hafif düzeyde şiddet unsurları olduğu; korku öğelerine ise %11 oranında rastlandığı tespit edilmiştir. Şiddet ve korku öğeleri kendi içerisinde değerlendirildiğinde, hikâye kitaplarında korku ile ilgili öğelerin şiddet öğelerinden daha fazla yer aldığı görülmüştür. Korku ve şiddet öğelerinin büyük bir kısmının çocuk klasikleri olarak kategorize edilen kitaplarda bulunduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte korku ve şiddet öğelerine kitapların resim ve metin kısımlarında aynı oranda yer verildiği, herhangi bir ajitasyona gidilmediği saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar incelenen hikâye kitaplarında şiddet ve korku öğelerine ortalama %10 gibi düşük bir oranda yer verildiğini göstermektedir. Ancak çocukların içinde bulunduğu hassas dönem dolayısıyla bu oran bile onların risk altında olduklarını göstermektedir.

Elde edilen sonuçlar ışığında hikâye kitaplarının, çocukların düşünce sistemlerinden ve özdeşim kurabileceği nitelikte karakterlerden çok uzak özelliklere sahip olması; çocukları çevrelerinde gördükleri şiddet içerikli olgulardan ve sahip

oldukları korkulardan arındırmak yerine bunları çeşitlendirip geliştirecek özellikler taşıması düşündürücüdür. Çocuğun gelişimsel açıdan temel davranış, tutum ve becerileri okul öncesi dönemde oluştuğu için öncelikle ona mutluluk, huzur ve güven içerisinde olduğunu hissettirecek özellikte materyaller sunulması gerekmektedir. Hikâye kitapları, çocukların algı dünyasını geliştiren, hayalle gerçek arasındaki ayrımı yapmasını ve etrafındaki dünyayı tanımasını kolaylaştıran önemli eğitim materyallerinden biridir. Bu nedenle çocuğa sunulan yayınların onun gelişimsel özelliklerine uygun; ilgi, ihtiyaç ve becerilerini destekleyen; özdeşim kurmasını kolaylaştıran fiziksel, içeriksel ve resimleme özelliklerine sahip olması temel prensip olarak kabul edilmelidir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda sunulabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir;

- Çocuklar için hazırlanan her ne özellikte materyal olursa olsun her birinin ticari kaygılardan uzak, hitap ettiği yaş grubunun gelişimini en üst noktaya çıkaracak ve çocukların “yüksek yararı”nı gözeten ve çok hassas bir gelişim döneminde olmalarını dikkate alması gerekir. Bununla birlikte baskı, şiddet, onur kırıcılık, ceza, korku, rekabet, kıskançlık gibi olumsuzluk içeren çocuğu mutsuzluk ve umutsuzluğa iten tema, sözcük ve çizim özelliklerinden arındırılarak hazırlanması temel prensip olmalıdır.
- Araştırmanın sonucunda da belirtildiği gibi çocukların hayal ve gerçeği ayırt edemediği bir dönemde, şiddet ve korku öğesi taşıyan ancak çocuklar için hazırlandığı düşünülen “dünya klasikleri”nin onlara, bu ayrımı yapabildikleri ilköğretim çağı içerisinde sunulması daha doğru olacaktır.
- Çocukları olumsuz özellikler taşıyan yayınlardan korumak amacıyla sistemli bir denetimin yapıldığı bir süreç oluşturulmalıdır.
- Çocuk yayınlarına ilişkin çalışan pay sahibi resmi-özel kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, yayınevleri ve alan uzmanlarının bir araya gelerek “çocuk yayını ölçütleri” oluşturması ve basılan yayınların bu ölçütlere uygun olup olmadığını denetleyen bir “komisyon” kurması gerekmektedir.
- Yukarıda belirtilen kriterlere uygun oluşturulan komitelerin bir araya gelerek “çocuk kitabı veya çocuklar için hikâyeler” gibi çeşitli yarışmalar

düzenlemesi hem bu konuda çalışan kişilerin desteklenmesi hem de çocuklara daha nitelikli materyaller sunulması açısından yararlı olacaktır.

- Özellikle çocukların ilk öğretmenleri olarak anne-babaların çocuk yayınları hakkında bilinçlendirilmesi önemlidir. Bu çerçevede medya kullanılarak ebeveyn ve ebeveyn adaylarının bilgilendirilmesi yararlı olacaktır.
- İleride yapılacak araştırmalarda hikâye kitaplarının yanında diğer çocuk yayınlarının da incelenerek çocukları olumsuz etkileyebilecek farklı özellikteki kriterlerin ele alınması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akal, A. (2003). Bir yazar gözüyle çocuk kitaplarındaki şiddet, *Çocuk ve Aile Dergisi*, 12, 4, 15-17.
- Alexander K. J. ve Miller, P. J. (2001). Young children's emotional attachment to stories, *Social Development*, 10(3), 374-398.
- Alpay, M. ve Anhegger, R. (1975). *Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Arbuthnot, M. H. Ve Sutherland, Z. (1991). *Children and books*. New York: Harper Collins.
- Ataseven, F. ve İnandı, Y. (2000). Çocuk kitaplarının çeşitli yönleriyle incelenmesi. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *1.Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, (Sorunlar ve Çözüm Yolları) 20-21 Ocak 2000*, (ss. 187-206). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Merkezi Yayınları.
- Avcı, F. (2006). Geçmişten günümüze çocuk kitaplarındaki resimler. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 393-394). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Baker, D. G. (2008), Reading "Terebithia" in Southern Virginia, *Religious Education*, 103(3),286-289.
- Becker, M.L. (1947). *First adventures in reading*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Blatt, G. T. (1972), Violence in children's literature: A content analysis of a select sampling of children's literature and a study of children's responses to literary episodes depicting violence, *ERIC Digest*, ED072439 p.358
- Busbin, Ö.M. ve Steinfirsh, S. (1989). Criticism of artwork in children's picture books: a content analysis. *Youth Services in Libraries*. 2(3), 256-266.
- Carlson, R. ve Arthur, N. (1999). Play therapy and the therapeutic use of story, *Canadian Journal of Counseling*, 33, 212-226.
- Cass, J. E. (1967). *Literature and young children*. London: Longmans Green Co.

- Davis, G. L.(1986) A content analysis of fifty-seven children's books with death themes, *Child Study Journal*, 16(1), 39-54
- Delisi, R. (1984). The Effects of books and gender constancy children's sex role attitudes, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 5(3), 173-184.
- Delisle, R. ve Woods-McNamee, A. (1981). Children's perceptions of death: A look at the appropriateness of selected picture books. *Death Education*, 5, 1-13.
- Demoulin F., D. (1998). Reading empowers self concept. *Kapa Delta Pi Record*. 35(1), 31-33.
- Dilidüzgün, S. (2000). Çocuk kitaplarında yazınsal nitelik. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları*. (ss. 253-267). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Eğitim Merkezi Yayını.
- Dilidüzgün, S. (2002). Çocuk edebiyatı ve eğitimsel özellikleri. M. Sevinç (Ed.). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (ss:197-203).İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Erbay F. ve Aydoğan, Y. (2006). Okul öncesi çocuklar için hazırlanan resimli hikâye kitaplarının konu ve zaman kullanımını açısından incelenmesi. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 227-232). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Erdal, G. (2006). Milli Eğitim Bakanlığı yayınları çocuk kitaplarının resimlerine genel bakış. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 405-412). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Erdoğan, F. (1999). Türkiye'de 1996-1998 yıllarında yayınlanmış telif çocuk kitaplarının içerik analizi, Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gönen, M. (1986). Okulöncesi çocuk kitaplarının özellikleri. Ya-Pa 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. (ss. 85-89). Ankara:Ya-pa Yayıncılık.
- Gönen, M. (1993). Anaokulu öğretmenlerinin beş ve altı yaş çocukları için kullandıkları masal ve hikâye kitaplarının niteliklerinin incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 7(2), 83-88.
- Gönen, M. (2003, 9 Haziran). 9 yaşından önce masal anlatmayın. *Milliyet* <http://www.milliyet.com.tr/Yasam/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=12975&Kategori=yasam&b=9%20yasindan%20once%20masal%20anlatm%20ayin&ver=61> adresinden ulaşıldı.
- Güleç (Çakmak) H. ve Gönen, M. (1997). 1974-1993 yılları arasında Türkçe basılmış olan resimli öykü kitaplarının resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*.11(1), 42-53.
- Güleç (Çakmak), H. ve Geçgel, H. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Güneş, F. (2000). Çocuk kitaplarında okunabilirlik ilkeleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 67, 35-40.
- Işıtan, S. (2005). *Resimli çocuk kitaplarının benlik kavramıyla ilgili konuları içermesi yönünden incelenmesi*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Işıtan, S. ve Gönen, M. (2006). Resimli çocuk kitaplarının benlik kavramıyla ilgili konuları içermesi yönünden incelenmesi. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 413-420). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kocabaş, İ. (1999). *Çocuk kitabı seçim kriterleri ve 1997 yılını kapsayan bir değerlendirme*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Konar, E.(2004). *1995-2002 Yılları arasında yayınlanan okul öncesi hikaye kitaplarındaki bazı kavramların içerik ve biçimsel olarak incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lake, E.,V. (2001). Linking literacy and moral education in the primary classroom, *The Reading Teacher*, 55(2), 125-129.
- Mac Cann, D. ve Richard, O. (1973). *The child's first books*. New York: H. W. Wilson.
- Mc Daniel, A. (2001). Children's literature as prevention of child sex abuse, *Children's Literature In Education*, 32(3), 41-50.
- McMath, J. S. (1997). Young children, national tragedy, and picture books. *Young Children*. 52, 82-84.
- McNamee, A. ve Mercurio, M. L. (2006). Picture books: Can they help caregivers create an "illusion of safety" for children in unsafe times? , *Penn GSE Perspectives on Urban Education*, 4(2), Winter
- Nicholson, J.; Pearson, I. ve Quinn, M. (2006). Helping children cope with fears: using children's literature in classroom guidance. *Professional School Counseling*, October 23.
- Nimon, M. (1993). Violence in children's literature today, *The Annual Conference of the International Association of School Librarianship*, Australia.
- Oğuzkan, A. F. (1997). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*, 5. Baskı, Ankara: Emel Matbaacılık San.
- Özcivelek, L. (1991). Türkiye'de ilustrasyonlu çocuk kitapları, 1960-1972, Yayınlanmamış doktora tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Özel, A. (2002). Resimli Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatımın Önemi, *Yaşadıkça Eğitim* , 74-75, 32-40.
- Özer, A. (2006). Çocuk kitaplarındaki resimlerin "çocuğa göreliği". Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve*

- Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 425-432). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Özkan, N. ve Yılmaz, B. (2006). Çocuk kitaplarında dil sorunları. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 767-778). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Papalia, E., Olds S. W ve Feldman, R. D. (2002). *A child's world infancy through adolescence*, Ninth Edition, The Mcgraw-Hill Companies, USA.
- Pope, W., Mchale,S. ve Craighed, E. W. (1988). *Self esteem enhancement with children and adolescents*, Pergaman Pres.
- Rogers, M., F., Myles, B., S. (2001). Using social stories and comic conversation to interpret social situations for an adolescent with asperger syndrome, *Intervention in School ve Clinic*, 36(5), 310-313.
- Rosenkoetter, L. I. , Rosenkoetter, S. E ve Acock, A.C. (2009). Television violence: An intervention to reduce its impact on children, *Journal of Applied Developmental Psychology*. 30, 381-397
- Roxanne, C. (2001). Therapetic use of story in therapy with children, *Guidance and Counselling*, 16(3), 92-100.
- Rudd, D. (2008), An eye for an i: Neil Gaiman's coraline and questions of identity *Children's Literature İn Education*, 39(3) ,159-168.
- Rycik, M. T. (2006). 9/11 to the Iraq war/Using books to help children understand troubled times. *Childhood Education*, 82(3), 145-152.
- Schlenther, E. (1999). Using reading therapy with children. *Health Libraries Review*, 16, 29-37.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Eğitim ve Ekin ve Sanat Dergisi* 107, 14-15.
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet. (Milli Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 26-37.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Stewing, J. W. (1988). *Children and the literature*. New York: Charles E. Merrill.
- Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda çocuk edebiyatı*, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tekin, H.(2005). Çocuk edebiyatında şiddet korku ve sevgi üçgeni, *Hece Edebiyat Dergisi*, 104-105(Ağustos-Eylül), 304-306.
- Tosunoğlu, M. ve Kayadibi, N. (2006). Türkiye’de 2000-2005 yılları arasında devlet tarafından yayımlanmış çocuk kitaplarının biçim ve içerik analizi. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 339-347). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Trousdale, A. (1989). Who’s afraid of the big, bad wolf? *Children’s Literature in Education*, 20(2), 69-79.

- Tuğrul, B. ve Feyman, N. (2006). Okul öncesi çocukları için hazırlanmış resimli öykü kitaplarında kullanılan temalar. Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (4-6 Ekim 2006)*. (ss. 387-392). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, No:203.
- Tuncer, N. (1974). Türkiye’de yayınlanmış resimli çocuk kitapları, 1960-1972. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Turan, L. (2006). Violence and death in stories of war period writer Ömer Seyfettin, *ERIC Digest*, ED493901 p.28.
- Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okulöncesinde çocuk, edebiyat ve kitap*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Uzmen, S. (1993). *1970-1993 Yılları arasında basılmış Türkçe ve İngilizce resimli hikaye kitaplarının konu yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzmen, S. (2001). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi, Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Whelan, D. L. (2009), A dirty little secret: Self-censorship, *School Library Journal*, 55(2), 26-30.
- Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve suç*. 9. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi,.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul çağı çocuğu*. 5. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi,
- Yavuzer, H.(1999). *Çocuk psikolojisi*,18.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Tic. A.Ş.

Summary

In this study, a total of 174 story books, 52 of them being translations and 122 written by Turkish authors, published by 9 publishing houses in Turkey between 1995 and 2005, which are among the books of publishing houses that usually make publications towards preschool and primary school children and among the story books that are still in the market that are designated as suitable for preschool children or are currently used by preschool education institutions. The story books examined were chosen through availability method and included in the study. The study was conducted through the use of review method within the scope of qualitative research design. As a result of extensive literature review, no official measure was found regarding the elements of violence and horror in the story books. Therefore, the elements of violence and horror in the text and image parts of story books were investigated through an assessment

form designed by researchers, through the use of expert views. The criteria mentioned in the assessment form were finalized through a meeting which brought researchers and experts together. This form was created through the views of one academic personnel from preschool, Turkish and drawing departments of universities. The evaluation form consists of three sections. The first section consists of items about general characteristics such as the place of publication, year of publication, and the publishing house, in the second section, the items were related to the elements of violence that can be found in the texts and illustrations of the books and in the third sections the items were related with the elements of horror that can be found in the texts and illustrations of the books. In addition, an evaluation system was formed for each item in the second and third section showing how frequently that item appears in text and illustrations on a six degree scale.

In general, an average of 8 percent of violence elements were found in the texts and illustrations of the story books. In the text parts of the story books usually the acts of stabbing, kicking and shooting and in illustrations relatively less violent acts of shouting and furious facial expressions were found. Regarding the horror elements, an average of 11 percent of horror elements were found in the story books. In the text parts of the story books, screaming, mysterious events and extreme magic elements and in illustrations scared facial expressions and darkness were found. As a result of the examination, the elements of violence and honor in the story books were found mostly in translated books and books that are published under the category of world classics.

Since the reasoning systems of preschool children are in the process of development, they should not be exposed to any situation that will affect them adversely. Therefore, considering the high benefit of children, the fact that story books have characteristics that are quite far from their reasoning systems and characters that they can identify with and that these books usually diversify the elements of violence and horror and develop such elements instead of taking the children away from the violence containing phenomena in their daily life and the fears they have, is quite concerning.